

‘KIRIK PENCERELER’ TEORİSİ BAĞLAMINDA KENTSEL YAŞAMDA SUÇ VE GÜVENLİK

In the Light of “the Broken Windows Theory”, Crime and Security in Urban Life

Ertan BEŞE*

Özet

Kriminolojide en dikkat çekici suç teorilerinden birisi olan ‘Ekolojik Yaklaşım’; yerleşim yerlerinin, suçlu ve mağdurların sayısını etkileme ihtimali olan fiziksel ve sosyal özelliklerinin bilinmesinin, suçun nedenlerinin anlaşılabilmesi için gerekli olduğu düşüncesi üzerine kuruludur. Ekolojik Kriminoloji, sosyolojik kriminolojinin ilk teorilerinden biri olup; 1920’lerde Chicago Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nde geliştirilmiştir. Bu nedenle, ‘Chicago Okulu’ olarak da adlandırılmaktadır.

James Q. Wilson ve George Kelling, 1982 yılında *Atlantic Monthly Dergisi*’nde yayınlamış oldukları çok ses getiren bir makalede, bir takım basit suç ya da küçük düzensizliklerle mücadele etmenin bir takım ciddi suçları önemli bir oranda azaltacağını ileri sürdüler. Wilson ve Kelling’in temel kaygıları, kamu düzenin sürdürülmesiydi. Çünkü onlar, yüksek düzeyde bir düzensizliğe karşı tolerans tanınmasının, kamusal alanda suçla sonuçlanacağını iddia ediyorlardı. Bunu ifade etmek amacıyla ‘kırık pencere’ imajını kullandılar. Burada ‘kırık pencere’ metaforu, düzensizliklere gösterilen toleransı ifade ediyordu. Bu toleransın sonucu ise, daha fazla düzensizlik ve suçtu. Wilson ve Kelling’e göre, bu durumda katı ve sert polis uygulamalarıyla her türlü suçla, hafif ya da ağır suç ayrımı yapmaksızın etkili bir mücadele gerekiyordu.

Kırık Pencere Teorisinin temel esprisi şuydu: “Bir binadaki herhangi bir kırık pencere tamir edilmez ise; binaya kimsenin göz-kulak olmadığını düşünen insanlar, diğer pencereleri de kırmak isteyecekler ve daha fazla pencere kırılacaktır. Bir süre sonra da bina penceresiz kalacaktır...”

Amerika’nın en kalabalık şehirlerinden birisi olan New York,

*Yard. Doç. Dr., Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi
PBD, 8 (1) 2006, ss. 1-24

Wilson ve Kelling'in teorisinin en azından bir takım argümanlarını 1990'larda benimseyerek uyguladı. Bu uygulamalar içinde en önemlisi, küçük düzensizliklerle mücadele etmek ve hafif suçlara yönelik hukuk mevzuatını katı bir şekilde uygulamaktı. Bu yaklaşımın uygulanması sonucunda New York kenti, 1990'larda Amerika'nın suç bakımından en güvenli kentlerinden birisi oldu. Bu makalenin temel amacı da, özellikle 'Kırık Pencereler' tezinden yola çıkarak kentleşme süreci, kentsel yaşamın yapısal ve sosyal problemleri ile suç arasındaki etkileşimi ele almaktır.

Anahtar Kelimeler: Kırık Pencereler Teorisi, Ekolojik Kriminoloji, suç, suç önleme, kentleşme, kentleşme problemleri, göç, düzensizlik.

Abstract

Ecological theory of crime, which has been one of the most prominent theories in Criminology, is founded on the idea that understanding the physical and social characteristics of places that affect the number of targets and offenders in an area is necessary to an understanding of the causes of crime. Ecological criminology was the first sociological criminology, developed during the 1920s at the Department of Sociology at the University of Chicago. Hence, it is also called 'Chicago School of Sociology'.

In 1982, James Q. Wilson and George Kelling suggested in an influential article in the Atlantic Monthly that targeting minor disorder could help reduce more serious crime. They discuss the importance of maintaining public order because they argue that, at the community level, toleration of a high level of disorder results in crime. They use the image of the 'broken window' to make the case that visible signs of tolerance of disorder lead to escalating levels of disorder and crime. The theory states: "if the first broken window in a building is not repaired, then people who like breaking windows will assume that no one cares about the building and more windows will be broken. Soon the building will have no Windows..." They also posit that aggressive policing strategies, especially strategies which target high-frequency, low-level crimes, will be effective in deterring crimes. In 1990s, one of the most populous cities in the United States, New York, adopted at least some aspects of Wilson and Kelling's theory, primarily through more aggressive enforcement of minor misdemeanor laws.

Therefore, the main purpose of this article is to discuss the interaction between urbanization processes, some structural and social problems of urban life and crime.

Key Words: The Broken Windows Theory, Ecological criminology, crime, crime prevention, urbanization, urban problems, immigration, disorder.

Giriş

Kentleşme, modernleşmenin önemli sonuçlarından birisi olmakla birlikte, günümüzde insan hayatını olumsuz bir şekilde etkileyen kendine özgü devasa sorunlarıyla bir paradoksu da bünyesinde taşımaktadır. Bu sorunların her biri, çözümlenmek ya da en azından belirli bir düzeyde kontrol altına alınmak üzere özel bir çaba ve ilgiyi gerektirmektedir. Bu makalede, aslında kentsel yaşama ilişkin problemlerin büyük bir kısmıyla doğrudan ya da dolaylı bir etkileşim içerisinde bulunan '**kentsel yaşamda güvenlik ve suç**' konusu, 'Kırık Pencereler' yaklaşımı çerçevesinde ele alınacaktır.

Günümüzde suç olgusu, gerek kaynaklandığı kriminojen (suça yol açan) nedensellik, gerekse yol açmış olduğu sonuçlar itibariyle son derece geniş bir yelpaze içerisinde ele alınmaktadır. Bu nedenle suç bilimciler, ilk bakışta 'suç olgusu' ile doğrudan ilgili gözükmeyen; fakat toplum ya da birey üzerinde yarattığı etkiler ve sonuçları itibariyle bireyleri suça iten koşulları yaratan olaylarla da ilgilenmektedirler. Dolayısıyla günümüzde 'suçla mücadele' amaçlı politika seçenekleri, mimariden mühendisliğe kadar birçok bilim dalının çalışmalarına ihtiyaç hissetmekte, hatta bu bilim dalları kendi yöntem ve ilgi alanları çerçevesinde suç konusuyla ilgilenmektedir.

Son yıllarda, özellikle göç olgusunun yol açtığı çarpık kentleşme ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sosyo-ekonomik ve sosyo-politik sorunların, etnik ve toplumsal sınıf farklılaşmalarının, sosyal değişme gibi fenomenlerin ya da bütün bunlara bağlı olarak ortaya çıkan diğer problemlerin, kentsel yaşamdaki güvenlik sorunları, suç ve adalet sistemi üzerindeki etkileri üzerinde önemle durulmaktadır.

Dolayısıyla, bugün artık güvenlik uzmanları, sosyologlar ya da sosyal psikologlar, kent bilimciler ya da şehir planlamacıları, 'kent hayatında güvenli ve huzurlu bir yaşam' için en başta gelen tehdit unsurlarından birisi olan 'suç' olgusuyla, kendi perspektif ve metodolojileri açısından ilgilenmek ve çözüm arayışı içerisine girmek durumunda kalmışlardır. Diğer bir tabirle, suç ve suçla mücadele konusuyla uzun zamandır zaten yakından ilgilenen farklı disiplinlerin mensupları ve uygulamacıları, çalışmalarına kent bilimcileri de dâhil etmek noktasına gelmişlerdir.

Son yıllarda bazı Avrupa ülkelerinde ve Amerika'da hâkim olan ve bizde de tartışılmaya başlayan 'reaktif polislik'¹ anlayışının yanı sıra, 'proaktif polislik'² anlayışının uygulanması eğilimi de burada dikkat edilmesi gereken diğer bir husustur.³

1. Kentsel Yaşam Koşullarını Suçla İlişkilendiren İlk Yaklaşımlar

Kentleşme sorunları ve bireyin yaşadığı ekolojik çevrenin, bireyin suça yönelmesinde ya da suçluluğun nitelik ve nicelik itibarıyla boyutu üzerindeki etkilerinin el alınması aslında yeni bir anlayış değildir. Örneğin suç sosyolojisinde ya da diğer bir tabirle kriminolojide başlı başına 'Sosyal Ekoloji Teorileri' olarak anılan ve kökleri 19. yüzyıla dayanan bilimsel yaklaşımlar vardır.

Sosyal Ekoloji Teorileri, belirli olayların dağılımını ve çevreleriyle ilişkilerini inceler ve suçu, çevrenin değişimi ile birlikte ortaya çıkan sosyal değişimin bir fonksiyonu olarak açıklamaya çalışırlar. Bu alanda özellikle temsilcileri ön plana çıkan Chicago Okulu'na, '**Ekolojik Okul**' da denilmektedir (Reid, 2000:116-118; Williams III, 1999:54-67; Demirbaş, 2005:136, 137; İçli, 2004:95).

Kentleşmenin suçu artırdığı düşüncesi, ilk defa Tönnies, Durkheim, Burkley ve Tarde gibi bazı sosyal bilimciler tarafından ileri sürülmüştü. Bunlara göre kentleşmeyle birlikte sosyal kontrol mekanizması işlevini yitirmektedir. Çünkü metropol ya da büyük kentlerde insanların büyük bir çoğunluğu birbirine yabancı kalmaktadırlar (Hancı, 1999:24-28). Bu sosyologlar, şehirleşme ile suç arasındaki ilişkiyi farklı şekillerde ortaya koymaya çalıştılar. Örneğin Durkheim'in 'anomi' teorisinde, göç ve kentleşme sürecinde ortaya çıkabilecek anomik süreç suçla sonlanabilmektedir. Bu nedenle, özellikle harici kontrol mekanizmaları işlevsiz kalmakta ve suça elverişli bir ortam oluşmaktadır.

Chicago Üniversitesi'nde 1892 yılında Sosyoloji Bölümü kurulmuş ve bu tarihten 20. yy'ın ortalarına kadar sosyoloji üzerinde en etkin kurumlardan birisi olmuştur. Burada bulunan çeşitli görüşlere sahip bilim adamlarına Kriminoloji ve Sosyolojide topluca '**Chicago Okulu**' denilmektedir. Chicago Üniversitesi'nde dönemin sosyal koşulları

¹ Suçun işlendikten sonra aydınlatılması.

² Suçları işlenmeden önlemeye yönelik politika ve uygulamaların geliştirilmesi.

³ İngiltere'deki gizli güvenlik kameralarının sayısı son üç yılda dörde katlanmış olup, şu anda her 14 kişiye bir kamera düşmektedir. Londra gibi büyük bir kentte yaşayan birinin her gün ortalama 300 kez kameralara yakalandığı tahmin edilmektedir.

incelenmiş, burada yapılmış çalışmalar, Kriminoloji alanında olduğu kadar sosyal psikoloji ve sosyoloji alanlarında da önemli etkiler yapmıştır. Ekolojik Okul'un mensupları, bazı yazarlar tarafından 'kartografik suç bilimciler' olarak da anılmaktadır.

Chicago Okulu, iki ana yöntem ve araç kullanmıştır: Birincisi suç istatistikleri ve kentin demografik özelliklerini yansıtan resmi kayıtların incelenmesi ve kullanılmasıdır. Bu kaynaklardan elde edilen bilgiler, kentin coğrafi özellikleri ile karşılaştırılarak, fakirliğin ve yüksek suç oranının bulunduğu bölgeler belirlenmiştir. Bu çalışmalara göre, farklı etnik grupların yerleştikleri kentin belirli bölgeleri, bunların sonradan buralardan gitmelerine rağmen suça daha yatkındı. Chicago Okulu ikinci olarak, yaşam öyküsü ve olay incelemesi metodlarını kullanmıştır. Bu iki metod, suçlu olmanın psiko-sosyal sürecini ortaya çıkarabiliyordu.

Fransız hukukçusu Andre-Mitchel Guerry (1802–1866) ve Belçikalı matematikçi Adolphe Quetelet (1796–1874), diğer 19. yy yazarlarıyla birlikte suç konusunda coğrafi verilere dayalı yapılan çalışmalara önemli katkılar sağlamıştır. Suçun coğrafi dağılımını; okur-yazarlık, nüfus yoğunluğu, zenginlik, meslek ve uyrukluk gibi hem geleneksel nitelikteki özellikler ve hem de çevrenin fiziksel özellikleri ile ilişkilendirmişlerdir. Guerry ve Quetelet'in suça ilgili çalışmaları, üç temel hususu ortaya koymayı amaçlıyordu: "bireysel davranışın sadece suçun bileşiminde bulunan bir unsur olduğu, dolayısıyla bireye ait bir motivasyon olmaktan ziyade öncelikle sosyal ve kolektif bir fenomen olduğun ortaya konulması; suç ve suçlulara ilişkin verilerin yer ve zaman bakımından farklılıkları ortaya koyacak şekilde ölçülmesi ve istatistiksel analizlerinin yapılması; ve nesnel nitelikteki sosyal ve yapısal faktörlerin rolünün vurgulanması" (Sampson and Lauranten, 1994:43).

Bu hususlar, oldukça kapsamlı olup, hala günümüzün modern ekoloji çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. Guerry, Quetelet ve diğer ilk dönem kriminologların geliştirdiği yöntemler, her ne kadar günümüzün modern kriminologları tarafından sorgulansa da, suç işleme oranlarının, genel anlamda sosyal şartlar ve demografi ile korelasyon ilişkisi içinde olduğunu ortaya koyarak, gelecekteki ekoloji temelli suç araştırmalarına öncülük ettiler.

1920'lerden itibaren ekoloji temelli suç araştırmaları tekrar dikkat çekmeye başladı. Bölgeler ya da kentler düzeyinde suç çalışmaları, ilk önce Henry Shaw'ın ve daha sonra da Clifford McKay'in Şikago kentindeki çalışmalarıyla başladı. 20. yüzyılın ilk yarısında Shaw ve arkadaşları tarafından yapılan araştırmalar, bu tarz çalışmaların en çok

bilinenidir. Onların Şikago'daki çalışmaları, 'insan ekolojisi' modeli olarak kök saldı ve insan davranışının en iyi şekilde, bulunduğu yerde incelenebileceği inancı tarafından motive edildi. Bu ise, diğer şeylerle birlikte insan davranışı konusundaki coğrafi bağlamın, sosyolojik çalışmalarda çok önemli olduğu anlamına geliyordu.

Ekolojik çevre ya da sosyal bağlamın suç üzerindeki etkisi konusunda Shaw ve arkadaşlarının çalışmaları, bir süre sonra 'sosyal düzensizlik' kuramını ortaya çıkardı. Bu kurama göre suçun yaygın olarak ortaya çıktığı yerlerin bir takım özellikleri ile suç oranları arasında bir korelasyon ilişkisi söz konusuydu. Suçun coğrafi konumuyla en yakından ilişkili faktörler ise, "yoksulluk ya da yoksunluktan" (Ackerman, 1998:372-387).

Shaw ve arkadaşlarının 1942 yılında yapmış oldukları çalışma, bir dizi önemli sonuca ulaşılmasını sağladı. Bunlardan birisi de belirli bir bölgede yaşayan nüfusun istikrarlı olmasının suç oranlarını düşürdüğü düşüncesiydi (Harries, 1974:44-60). Bu anlayış, komşuluk ilişkisi içerisinde bulunan belirli bir çevrenin ya da belirli bir toplumun, sıklıkla karşılaştığı problemleri çözemediğinde, yüksek oranda suçla karşılaşacağını ileri süren 'Sosyal Düzensizlik Teorisi'ni doğurdu. Bu bağlamda özellikle üç faktör önemliydi: yüksek oranda bir ekonomik yoksunluk, bölgede ikamet edenlerde büyük oranda bir hareketlilik ya da yüksek oranda ırksal ve etnik heterojenliğin olduğu kalabalık bir nüfus. Bütün bunlar, sürekli bir biçimde düzensiz ve yoksul alanlarla özdeşleştirildi (Cahill, 2005:21).

Sosyal Düzensizlik Teorisini test etmek üzere yapılan daha sonraki çalışmalar, "sosyal düzensizliğin yapısal unsurlarının, kentteki şiddet suçlarında makro düzeydeki değişimlerle ilgili olduğunu" ileri sürdü (Sampson, 1997:38). Özellikle de 5 harici yapısal unsur, sosyal düzensizliğin temel kaynakları olarak tanımlandı. Bunların üçü, Shaw ve McKay'ın çalışmalarından alındı: düşük ekonomik statü, ikamet edenlerde yüksek oranda hareketlilik ve yüksek oranda ırksal ve etnik heterojenliğin olduğu kalabalık bir nüfus. Shaw ve McKay'ın öngördüğü faktörlere eklenen diğer iki faktör ise, boşanma ve sadece anne ya da babadan oluşan tek ebeveynli aileler gibi 'aileye ilişkin problemler' ve çoğunlukla nüfus yoğunluğuyla ölçülen 'kentleşme' idi (Sampson and Groves, 1989:774-802; Stark, 1996:128-42).

Chicago Okulu'na önemli katkılarda bulunan Robert Ezra PARK, insan toplumlarının incelenmesine organik bir yaklaşım içindeydi. PARK, 1914'de Chicago Üniversitesi'nin Sosyoloji kürsüsüne atanmadan

önce, 25 yıl süreyle gazete muhabirliği yapmış, Chicago kentindeki sosyal koşulları, özellikle yerleşim konularını incelemiş ve dökümanter bilgiler toplamıştı. PARK, şehri çeşitli organları olan bir bedene benzetiyordu. Yaptıkları incelemeler sonucunda, Robert Ezra PARK ve Ernest BURGESS, kentin merkezleri ortak olan pek çok dairelerden oluştuğunu ve en ortada, merkezi iş bölgesinin bulunduğunu belirlediler. Bu ortak merkezli dairelerin her biri arasında ‘geçiş bölgeleri’ söz konusuydu ve merkezden uzaklaştıkça, sosyal problemler gittikçe azalıyordu.⁴

Ekolojik bölgelerin sosyal yaşam üzerindeki etkilerini açıklamaya çalışan Chicago Okulu’nun temsilcileri, kentte yaşamın yüzeysel olduğu, insanların birbirini tanımadığı ve ilişkilerin gelip geçici, akrabalık ve dostluk bağlarının zayıf olduğu sonucuna vardılar. Chicago Okulu’na göre, geleneksel sosyal ilişkilerin zayıflaması sosyal düzensizliğe yol açmakta ve sonuçta suçluluğun oluşmasında önemli bir rol oynamaktaydı. Bu durum, özellikle göçmenlerin yoğun olduğu geçiş bölgelerinde daha ciddi sorunlar yaratıyordu.

Günümüzde araştırmacı ve yazarlar tarafından kullanılan kriminoloji teorilerinin önemli bir çoğunluğu, bireysel suçlulara odaklaşmakla birlikte; dikkate değer sayıda teorisyen de suç çalışmalarına ekolojik yaklaşımların bazı türlerini desteklemektedirler (Bursik ve Grasmik, 1993; Cohen ve Felson, 1979; Miethe ve Meier, 1994; Sampson ve Groves, 1989; Shaw ve McKay, 1969; Stark, 1996; Wilcox vd., 2003). Suç çalışmalarındaki bu modern dalganın itici gücü ise, suçun ortaya çıktığı demografik, ekonomik, coğrafi ve sosyal ortama ilişkin doğru bilgilere sahip olunmaksızın gereği gibi anlaşılamayacağına yönelik yaygın inandıdır.

2. ‘Kırık Pencereleler’ ve Kentsel Yaşamda Suç

Kriminolojide son 20–30 yıldır ekolojik ya da çevresel kriminolojinin alt dallarının güçlendiği görülmektedir. Bu alanda özellikle ‘**Kırık Pencereleler** [*Broken Windows*],’ tezi kuşkusuz en çarpıcı olanıdır. ‘Kırık Pencereleler’ kavramı, siyaset bilimci James WILSON ile kriminolog George KELLING’in, *Atlantic Monthly* Dergisi’nin Mart 1982 sayısında yayınladıkları, ‘**Broken Windows – Kırık Pencereleler**’ başlığını taşıyan bir makaleden kaynaklanmaktadır. Bu makale özü itibarıyla, kentin belirli

⁴ Sosyal Ekoloji Teorileri hakkında daha ayrıntılı bilgi için bak. Tülin İçli, **Kriminoloji**, Martı Kitap ve Yayınevi, 2004, s. 95 – 102.

semtlerine yönelik olarak uygulanacak politikalarla, kamu düzeninin korunması ve suçların önlenmesi arasında bir bağ olduğu ve bu bağın suç önleme stratejileri bakımından açık biçimde anlaşılması gerektiği anlayışına dayanmaktadır. Yani, en yalın ifadeyle, ‘küçük suçların engellenerek daha ileride büyüyecek suçların engellenmesi’ ana stratejik hedefi teşkil etmektedir.

Wilson ve Kelling’e göre; suçla mücadele etmenin en iyi yolu, suçtan önce gelen düzensizliklerle mücadele etmektir. İlgisizlik nedeniyle semtlerin ve sokakların düzensiz ya da bakımsız görünümünün *kriminojen* bir ortam yaratarak suça sürükleyici bir faktör olabileceğini açıklamak için ‘**kırık pencereler**’ imgesini kullanıyorlardı:

Kentin bir semtinde bulunan bir işyerinin kırık penceresi, oradan geçen kişiler üzerinde bu işyerinin başında kimse olmadığını ya da burasıyla kimsenin ilgilenmediği izlenimi yaratacak; buralarda oynayan çocuklar sağa sola taş atarken birkaç pencereyi daha kırarak ve bir süre sonra yoldan geçenler bu kez sokakla da hiç kimsenin ilgilenmediğini düşünmeye başlayacaktır. Çok geçmeden o sokak; fahişelerin, uyuşturucu satıcılarının, serserilerin, sokak çetelerinin, uyuşturucu bağımlılarının ve karanlık işler yapanların, yani sadece suçluların kullandığı ya da barındığı bir yer haline gelecektir. Özetle, ‘Kırık Pencereler’ teorisine göre küçük düzensizlikler, daha büyük düzensizliklere ve nihayet ciddi suçlara davetiye çıkaracaktır.

‘Kırık Pencereler’ tezi, özü itibarıyla düzensiz ve kurlsız davranışları, ciddi suç potansiyeliyle ve Amerikan şehirlerindeki yozlaşmayla ilişkilendiren bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, kamuya açık yer ve alanlarda vandalizm, aşırı davranışlar, başıboşluk, sarhoşluk, dilencilik, serserilik ve benzeri nitelikteki her türlü düzensiz ya da kontrolsüz eylem ve davranışların ‘**suça karşı sıfır tolerans**’ olarak ifade edilebilecek bir anlayışla denetim altına alınması halinde; adam öldürme ve yaralama, uyuşturucu satıcılığı, yasadışı fuhuş, gasp, hırsızlık, cinsel saldırı gibi ciddi suçlarda kayda değer bir azalma olacağı düşüncesini içermektedir.

Kavramsal anlamda ‘proaktif polislik’ olarak ifade edilen bu anlayış, son 30 – 40 yıllık süreçte güvenlik hizmetlerinde önemli bir yer edinmiştir. Bu şekilde, polislik ve güvenlik hizmetleri, sadece işlenmiş suçları aydınlatmaya ve adli hizmetlerin ifasına yardımcı olmanın ya da klasik önleyici hizmetlerin ötesine geçmeye başlamış; yeni bir suç önleme tekniği olarak görülmeye başlanmıştır.

Bu düşünceden hareketle Wilson ve Kelling, semtlerde bir ‘toplum politikası’ oluşturulması gerektiğini savunmuşlardır. Temelde

İngiltere’de düzenli bir şekilde görev yapan ‘devriye polisi’ felsefesini hatırlatan bu anlayış, yaya ve motorize polis devriyelerinin sayılarının arttırılması ve daha nitelikli hale getirilmeleri anlamına gelmektedir.

Büyük kentlerdeki suç problemiyle başa çıkmayı amaçlayan ‘Kırık Pencereler’ tezi, başta ilk ortaya çıktığı ABD’nin bazı şehirleri olmak üzere, belirli dönemlerde uygulanmış ve başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Bu yaklaşım çerçevesinde en başarılı uygulamalardan birisi 1980’li yıllarda George Kelling’in danışmanlığını yaptığı New York Toplu Taşıma İdaresi (*New York Transit Authority*) tarafından gerçekleştirilmiştir. George KELLING’in danışmanlık yaptığı New York Toplu Taşıma İdaresi, şehrin metrolarında trenlere yazı yazmak, sağa sola idrarını yapmak, küçük de olsa insanlara tacizlerde bulunmak gibi, aslında basit gibi gözüken davranışlara karşı ‘sıfır tolerans’ politikasını benimsediğinden, New York metrolarında işlenen ciddi suçların sayısını önemli ölçüde azaltmıştır. Bu arada, bazı yazarların ‘kırık pencereler’ yaklaşımının ‘sıfır tolerans’dan farklı bir şey olduğunu ileri sürdüklerini de ifade edelim (Kelling, Sousa, 2001:16).

Benzer uygulamalarla sadece New York kentinde değil, Amerika’nın diğer şehirlerinde de suç oranlarının düşürülmesinde ve bir takım düzensizliklerin önlenmesinde de kayda değer başarılar elde edilmiştir. Bu anlayış çerçevesindeki uygulamaların en tipik olanlarından birisi de, ‘Semt İzleme Programları’dır. Semt İzleme Programları, önemsiz gibi gözüken bir takım düzensizliklere hiçbir şekilde tolerans gösterilmemesi esasına dayanır.

Bu programların diğer unsurları ise, her bir olay için ‘tepkisel’ politika belirlemekten uzaklaşıp ‘halka yönelik önleyici’ politikalar belirleme, semtin gençlerinin geliştirdikleri yerel projelere polisin de katılması ve destek sağlaması, her semtten sorumlu belirli polis memurlarının uzun süreler için görevlendirilmeleri, semtlere yönelik alınacak karar ve izlenecek politikaların tespit ya da önceliklerin belirlenmesine yurttaşların da katılarak savcılar, polis ve diğer yetkililerle işbirliği yapılmasıdır.

Bir çok ciddi ve titiz çalışma, Amerika’da suç önleme projelerinin son yıllarda ülke genelinde suçların azalmasında etkili olduğunu göstermektedir (Sherman vd., 1997:7). Bu projelerden birisi de, Kırık Pencereler yaklaşımından ilham alan uygulamalardır. Özellikle de 1980’li ve 90’lı yıllarda, suç olgusu temel politik konulardan birisi olduğu için, birçok politikacı ‘kırık pencereler’ teorisinden etkilendi. Fakat bu teori, hiçbir yerde New York kentinde olduğundan daha çok dikkat çekmedi.

Son dönemde, ‘Kırık Pencere Yaklaşımı’nın başarıyla uygulandığı en çarpıcı örnek, 1990’lı yıllarda New York Belediye Başkanı olan Rudolph Giuliani’nin dönemi oldu. Giuliani 1994 yılında Belediye Başkanı seçilir seçilmez, New York Polis Teşkilatı’nın başına getirilen William Bratton’la birlikte ‘kırık pencereler’ tezi tarafından vurgulanan ‘sıfır tolerans’ yaklaşımını benimseyerek polis teşkilatında köklü değişiklikler yaptılar.

Giuliani, polis teşkilatına dikkatsizce karşıdan karşıya geçmek, serserilik ve sarhoşluk gibi en basit düzeydeki suçlara dahi hiçbir şekilde müsamaha göstermemelerini emretti. Bratton da bütün dikkatini New York’un metrolarına odaklayarak, metro civar ve caddelerinde görev yapan polisi yeni araç ve gereçlerle takviye ederek yeniden güçlendirdi. New York metrolarında ücret ödemeksizin seyahat edenler ve buralarda yaşayan evsizlere karşı savaş başlatan Bratton, emrindeki polisleri buraları bu tür insanlardan tam anlamıyla temizlemek için yetkilendirdi. Sonuçta metroların, vatandaşlar için yeniden ele geçirildiğini ilan etti (Shelden, 2005:1).

Bir süre sonra Giuliani ve Bratton, suçla savaşı metrodan caddelere kaydırarak ‘kırık pencereler’ politikasını oluşturmaya başladılar. Savaş ilk önce, kavşaklarda otomobillere pencerelerini küçük bahşişler karşısında silmek için yanan işsiz-güçsüz kimselere, sokak fahişelerine, okullarında şiddete bulaşan okul kaçağı çocuk ve gençlere ve nihayet köprü altlarında yaşayan evsizlere karşı ilan edildi. Bu gelişmeler, New York halkı için son derece sevindirici oldu (Parenti, 1999).

Sonuçta suç oranlarının genelde yüksek olarak bilindiği Amerika’da, özellikle 1990’lı yıllarda ülke genelinde ciddi oranda bir düşüş söz konusu olmuştur. 1990’dan 1999’a kadar, ciddi şiddet suçlarında yaklaşık %28 gibi ciddi bir oranda düşüş gözlenmiştir. Bu oran mala karşı işlenen suçlarda ulusal düzeyde %26’dır (Corman ve Mocan, 2002:1).⁵

1986’dan 1996’ya kadar mala karşı işlenen suçlarla şiddet suçlarında Amerika genelinde %7 oranında bir düşüş olmuştur (Waller & Daniel Sansfaçon, 2000:8). Suç oranlarındaki bu düşüş, birçok büyük kentte ulusal düzeydeki düşüşten çok daha fazlaydı. Atlanta, Boston, Chicago, Los Angeles, Miami ve San Diego gibi kentlerde, ciddi suçlardaki azalma %33 ile %53 arasında değişiyordu.⁶ Ulusal düzeydeki genel düşüş

⁵ Orijinal Kaynak: US Department of Justice, Bureau of Labor Statistics, Sourcebook of Criminal Justice Statistics, 2000

⁶ Orijinal Kaynak, a. g. e.

eğilimiyle paralellik arz etmesine rağmen New York şehrinin suç oranlarındaki düşüş çok daha dramatik oldu. Bu düşüş oranı 1990’lı yıllarda New York’ta ciddi şiddet suçlarında %56 (ülke genelinin iki katı kadar) oranında olmuş, özellikle mala karşı işlenen suçlarda bu oran %65’i bulmuştur (Corman ve Mocan, 2002:1).

Bu başarı, özellikle New York Belediye Başkanı Rudolph Giuliani’nin suçlara yönelik olarak uyguladığı sert politikalara ve aldığı isabetli önlemlere bağlanmıştı. Giuliani’nin suçla mücadele alanında yaptığı politika değişikliklerinin en çarpıcı ve etkili olanı, ‘kırık pencereler yaklaşımı’nın uygulanması olmuş, hafif ya da ciddi olmasına bakılmaksızın suçlarla ciddi bir mücadele süreci başlatmıştı.

Başkan Giuliani, 1998 yılında yaptığı bir konuşmada, “elbette katliam yapmak ile duvarlara yazı yazma arasında dağlar kadar fark var. Ama nihayetinde her ikisi de suç. Ve birine olanak tanıyan ortam, diğerini de yeşertir” (Güneş, 2003).

New York kentinde suç oranlarında böylesine ciddi oranda bir düşüşün nedenini, Rudolph Giuliani’nin uyguladığı politikaların ve tabii ki ‘Kırık Pencereleler’ yaklaşımının dışında görenler de vardı. Kırık Pencereleler tezine şüpheli yaklaşan kimi uzman ve yazarlar, suç oranlarının Amerika genelinde ve özelde New York kentinde dramatik düşüşünü, 1990’lı yıllarda ekonomide meydana gelen olumlu gelişmeler gibi diğer bazı faktörlere bağlıyorlardı. Örneğin işsizlik oranı, 1990 ve 1999 yılları arasında ulusal düzeyde %25; New York’ta ise 1992 – 1999 yılları arasında %39 oranında düşüş kaydetti (Corman ve Mocan, 2002:1). Bu dönemde New York kenti, medya tarafından suçla mücadelede ulusal model ilan edilirken, suç oranlarındaki benzer azalmalar, ülkenin diğer şehirlerinde de söz konusu oluyordu. Üstelik bu kentlerde ‘kırık pencereler’ politikasının uygulanması da söz konusu değildi.

Kırık Pencereleler teorisinin New York’taki başarısının anti-tezi San Francisco kentiydi. Son yıllarda San Francisco, katı olmayan uygulamalara yönelmiş ve tutuklama, adli kovuşturma ve hapis cezalarında azalma olmuştu (Eddin ve Macallair, 1999:2,3).

‘Kırık Pencereleler’ tezinin etkinliğine ilişkin çalışmalar, ABD’de hala devam etmektedir. Örneğin; Hope Corman ve Naci H. Mocan’ın yaptığı ve ABD’nin çok bilinen araştırma kuruluşu *National Bureau of Economic Research* (NBER)’in yayımladığı bir araştırmaya göre, ‘kırık pencereler’ yöntemi birçoklarının iddia ettiği gibi suçu doğrudan engellemekle birlikte, soygun ve araba çalma suçları üzerinde özellikle etkili

olmaktadır (Güneş, 2003).

‘Kırık pencereler’ yaklaşımının sosyal etkileri konusundaki tartışmalarda, bu tezin savunucuları, bu sayede bireysel özgürlüklerle toplumun çatışan talepleri arasında iyi planlanmış bir çözüm getirdiğini ileri sürmektedirler. Bu yaklaşım, temel özgürlüklerden vazgeçmeden, kamusal mekânlara yeniden sahip çıkma imkânı sağlayan etkili araçlar sunmaktadır.

3. Kentsel Yaşamda Güvenlik Sorunları ve Suç Problemi

Ülkemizde özellikle 1950’li yıllardan itibaren hızlı bir nüfus artışı, tarım sektöründe makineleşme sonucu emek yoğun üretimin azalması ve dolayısıyla işgücüne olan ihtiyacın ortadan kalkması, tarım arazilerinin dağılımının çoğu aileyi geçindirmeye yeterli olmaması, buna mukabil, şehirlerde iş imkânlarının daha çok olması, daha rahat bir yaşam ümidi, eğitim, sağlık, eğlence ve benzeri imkânların fazlalığı gibi nedenler, ülkemizde büyük şehirlere göçü cazip hale getirmiştir. Kuşkusuz Güneydoğu sorunu da, köyden kente göçü büyük ölçüde arttırmıştır.

Göç alan kentlerimizin başında gelen İstanbul’da işlenen asayiş suçları, son 10 yılda yüzde 87,6 oranında artarken, gecekonduların yoğunlaştığı 14 ilçede bu oran yüzde 285’e tırmanmıştır. Suçlardaki bu büyük artışın en önemli nedeni olarak, göçlerin ve onların doğal bir sonucu ortaya çıkan gecekondu bölgeleri ya da diğer bir tabirle ‘varoşlar’ görülmektedir. Bu tür yerleşim alanlarının, ahlaki ve insani değerler açısından gençlerin yetersiz bir şekilde yetişmesinde önemli bir rol oynadığı ileri sürülmektedir. Büyük şehirlerde artış gösteren suçların başında ise, hırsızlık, gasp ve kapkaç gibi suçlar gelmektedir (Doğan, 2005).

Göç olgusunun, biri göç edenler ve diğeri kent üzerinde olmak üzere iki türlü etkisi vardır: Göç edenlerin kentlileşmesi, yani şehir hayatına uyum sağlaması çok uzun bir süreci gerektirmektedir. Ekonomik ve sosyal dokusu itibariyle bu göçlere hazır olmayan kentler ise, fiziksel anlamda ‘çarpık kentleşme’ problemiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Kırsal kesimden kente gelenlerin bazıları şehir hayatına uyum sağlama başarısını gösterirken, bazıları da beraberlerinde getirdikleri eski davranış ve alışkanlıklarını bırakamamaları nedeniyle şehirde ayrı ve farklı gruplar oluşturmaktadırlar.

Kentleşme ya da kentlileşme olgusu, temelde bir ‘bütünleşme’, diğer bir tabirle ‘entegrasyon’ meselesidir. Yani toplumdaki mevcut

kurumlarla, bir anlamda o kurumlara ihtiyaç duyanların bir bütün teşkil edecek şekilde birbirini tamamlaması durumudur. Oysa göç yoluyla kente gelenlerin şehre intibak etmeleri, aslında göç edenlerin şehirle bütünleşmeleri değil, şehirle sürekli ilişki kuracak kadar uzlaşma içinde olmalarıdır. Kentleşmenin sadece kavramsal düzeyde kalması, kentlerin hemşerilerine sunmuş oldukları fiziksel ve sosyal anlamda yetersiz imkânlar ve kentleşme sürecinde yaşanan anomi, kriminojen bir süreç yaratabilmektedir.

Bütün kent ve kentleşme sorunlarına rağmen, Türkiye'de yaşamın giderek daha güvenli hale geldiği iddia edilebilmektedir. Özellikle bir metropol kent olarak İstanbul'un, dünyanın diğer metropollerinden/anakentlerinden daha güvenli olduğu ileri sürülmektedir. Örneğin 2002 yılında İstanbul'da işlenen suç sayısı %21 oranında azalmış, bu arada suçun aydınlatılma oranı da %15 artmıştı. Kapkaç, yankesicilik ve diğer tüm hırsızlıklarda azalmalar, fakat sadece gasp sayısında bir artış olmuştu.⁷

Diğer metropollerle bir karşılaştırma yapıldığında ise; 10 milyonun üzerinde nüfusu olan İstanbul'da yıllık suç sayısı 91.693 iken; 3 milyon 300.000 nüfuslu Berlin'de 573.000; 1.600.000 nüfuslu Viyana'da 154.000; 2.800.000 nüfuslu Madrid'de ise, 230.000 suç işlenmişti. Yani, suç oranı Madrid'de %8, Viyana'da %10, Berlin'de %17 iken; İstanbul'da ise, %1'in altında gerçekleşmiş gözükmektedir. Üstelik bu şehirler, Avrupa'nın en sakin olarak bilinen başkentleridir (Güneş, 2003).

Fakat Türkiye açısından bu tür mukayeselerin yanıltıcı olabileceğini unutmamak gerekir. Zira kriminolojik terminolojideki '**karanlık alan**' ya da '**siyah sayılar**' kavramı, burada büyük bir önem arz etmektedir.⁸ Avrupa kentlerinde bizden daha fazla suç işlendiğini ileri sürmek, aslında o kadar da gerçekçi olmayabilir. Nitekim resmî suç istatistikleri çeşitli sebeplerle suçun gerçek miktarını göstermekten çok uzak olabilmektedirler.

Ülkemizde, birçok nedenden dolayı, özellikle bazı türden suçlar

⁷ İstanbul Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şube Müdürü Şahin Yılmaz'la 29 Aralık 2002 tarihinde Milliyet Gazetesi Pazar İlavesi'nde yapılan söyleşi.

⁸ İhbar edilmedikleri, dolayısıyla ortaya çıkmadıkları için varlığı bilinmeyen ya da varlığı bilindiği halde polisin dikkatini çekmemiş bulunan, böylece kayıtlarda ve istatistiklerde gözükmeyen bir takım suçlara '**siyah sayılar (dark figures)**' denir. Çünkü işlenmekle birlikte, birçok suç ortaya çıkmaz, çıkanlar da ihbar edilmez, birçok ihbar edilen failin bulunması mümkün olmayabilir veya suçları ispat edilemez. İşte gerçekte işlendikleri halde istatistiklerde gözükmeyen bu suçlara '**siyah sayılar**' denir. Son yıllarda '**siyah sayı**' kavramı yerine, '**karanlık alan**' kavramı da kullanılmaktadır.

karanlık alan ya da siyah sayılar içerisinde yer alabilmektedir. Böylece ülkemizde çoğu suç, istatistiklere ve kayıtlara girmeyebilmektedir. Mağdurlar mağduriyetlerini çeşitli sebeplerle kolluğa ihbar etmemekte, kolluk da kendisine ihbar edilen suçların önemli bir bölümünü istatistiklere yansıtılmayı tercih edebilmektedir.

4. Suç Önleme Stratejisi Olarak ‘Kırık Pencere’ler’

Konuyu ‘suç önleme stratejileri’ boyutuyla ele aldığımızda, ‘kırık pencereler’ yaklaşımını ‘asli’, yani ‘birincil’ nitelikte ve ‘konum temelli’ ya da ‘durumsal’ bir suç önleme stratejisi olarak düşünebiliriz.

Asli/birincil nitelikte suç önleme stratejileri, genellikle gerçek ve potansiyel suçlular yerine, suçların işlendiği fizikî ve sosyal ortam üzerine odaklanır ve buralarda gerekli düzenlemeleri yapmak suretiyle suç önlemeyi amaçlar.

Tali/ikincil nitelikteki suç önleme stratejileri ise, suçun önlenmesinden ziyade suçluluğun önlenmesi hususu üzerinde odaklanır. Özellikle suç işleme bakımından riskli bir grup olarak tasnif edilebilecek olan potansiyel suçluların, yani ileride suç işleme ihtimali yüksek olan kimselerin kontrol ya da ıslah edilmelerine yönelik faaliyetleri esas alır. Diğer bir suç önleme stratejisi ise, mevcut suçluların ıslah/rehabilite edilmeleri üzerinde odaklanır. Bu stratejilerin ana unsurları ceza ve ıslah evleri ile sosyal hizmetler uzmanlarıdır.

‘Konum temelli suç önleme’ ise, belirli suçların işlenebilmeleri için gerekli olan fırsatların ortadan kaldırılmasını ya da en azından mümkün olduğunca azaltılmasını hedefler. Bu amaçla, bu tür suçların yoğun olarak işlendiği semt ve bölgelerle yakın çevresinin imkânlar ölçüsünde sistemli ve kalıcı bir şekilde yeniden düzenlenmesine ve bir takım yapısal sorunların giderilmesine çalışılır. Böylece suçun meydana geldiği yakın çevredeki suç işleme fırsatları ortadan kaldırılarak, bir takım suçların önlenmesi sağlanır. Ayrıca, alınan çevresel önlemlerle failin yakalanma ihtimali artırılarak, suç işlemek riskli hale getirilir ve rasyonel hareket eden suçlular için bir caydırıcılık amaçlanır. Dolayısıyla Konum Temelli Suç Önlemede, ‘Kırık Pencere’ yaklaşımında olduğu gibi, çevresel düzensizliklerin ortadan kaldırılarak, suçun ortaya çıktığı yakın çevrenin fiziksel anlamda ıslah edilmesi esastır. Böylece fiziksel çevrenin, suç işlenemeyecek veya işlendiği takdirde failin yakalanmasını

kolaylaştıracak şekilde değiştirilmesi söz konusudur.⁹

Oscar Newman'ın '**Savunulabilir Mekân** (*Defensible Space*) **Teorisi**', 'Konum Temelli Suç Önleme'nin en önemli teorik temellerinden birisidir. Konum Temelli Suç Önleme yaklaşımının gelişmesi üzerinde de çok etkili olmuş ve gelişmiş ülkelerdeki suç önleme politikalarını derinden etkilemiş olan 'Savunulabilir Mekân Teorisi', çevrenin suçu engelleyici veya artırıcı nitelikte bir takım özellikleri olduğu tezine dayanmaktadır.

Aslında dört özellik ile ilgili olan bu niteliklerden üçüncüsü, doğrudan doğruya Kırık Pencereler yaklaşımının temel argümanlarıyla örtüşmektedir. Bu özelliklerden ilki 'bölgesellik (*territoriality*)' olup; mekânların bir takım 'etki alanları'na bölünmesi esasına dayanır. Belirli bir coğrafi mıntıkada yaşayan sakinler, kendilerine ait mekânları suçlulara karşı savunmaları için teşvik edilir ve yabancıların mıntıkaya ilgisi azaltılmaya çalışılır. Ancak bu yaklaşım, daha ziyade müstakil nitelikteki geleneksel ev binalarına uygun düşmekte, özellikle çok katlı yüksek apartmanlarda uygulanması daha zor olmaktadır.

İkinci özellik; binaların, çevrelerinin kolayca gözlemlenebilmesine imkân tanyacak bir biçimde projelendirilmesi anlamında 'izleme'dir (*surveillance*). Üçüncü özellik olan 'imaj', adeta 'kırık pencereler' tezinden ilham almışçasına, ucuz ya da toplu yerleşim binalarının suçla özdeşleştirilmesine yol açmayacak şekilde yeniden tasarlanması esasına dayanır. Fakat Savunulabilir Mekân Teorisi'ni 'Kırık Pencereler' yaklaşımından ayıran temel fark, öncelikle bina yapımının mimari özellikleri üzerinde durmasıdır. Örneğin, yeni yerleşim yerlerindeki binaların, farklı yükseklik ve tarzda yapılması, o bölgenin olumsuz bir imaja sahip olmasına neden olabilir.

'Savunulabilir Mekân Teorisi'nin, çevrenin suçu engelleyici veya artırıcı bir etki yarattığını ileri sürdüğü dördüncü özellik ise, bazı toplu yerleşim merkezlerinin ticari, ekonomik ya da endüstriyel konumudur. Bazı sanayi, turizm ve eğlence merkezleri, coğrafi konumu itibariyle kamu kurum ve kuruluşlarının yoğun olduğu bölgelere nazaran, suça maruz kalma açısından daha riskli olabilmektedir. Çünkü bazı kamuya veya özel teşebbüse ait kurumların bulunduğu bölge ve ticarî bölgelerin ve hatta bu bölgelere yakın olan yerleşim bölgelerinin, doğası gereği daha 'güvenli' oldukları düşünülmektedir. Buna karşılık olarak, suça maruz

⁹ 'Suç Önleme Stratejileri' konusunda kapsamlı bir çalışma için bkz.: Seyhan, K. ve M. B. Eryılmaz, "Gelişmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulamasında Suç Önleme Stratejileri", *Liberal Düşünce*, 34, 187-214 (Bahar 2004).

kalma açısından ‘riskli’ olarak algılanan bölgelere yakın yerler de, aynı şekilde ‘riskli’ bir imaja sahiptir.

Mekânsal ve coğrafi temele dayalı suç önleme stratejilerinin yanı sıra, daha ziyade sosyal politika uygulamaları üzerinde şekillenmiş bulunan sosyal içerikli suç önleme stratejileri de özellikle kentleşme sorunları ve suç ilişkisi üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda suç oranlarının düşürülmesine yönelik olarak bir takım sosyal politika araçları öne çıkmaktadır.

Bu sosyal politika araçlarından birisi de, ‘kent planlaması’ veya ‘şehircilik politikası’dır. Günümüzde artık kent planlamaları ya da şehircilik politikaları üretilirken göz önünde bulundurulmuş en önemli hususlardan birisi de ‘suç’ olgusudur. Bu bağlamda özellikle ‘kırık pencereler’ tezi, suça dirençli yerleşim alanları ve güvenli kentler oluşturulmasında önemli bir rehber olabilir. Harabe haline gelmiş binaların ya tamamen yıkılması ve yerlerine yenilerinin yapılması ya da ıslah edilerek suçlu ve sapkınlara konaklama yeri olmaktan çıkartılması, evsizlikle mücadele, sokakların aydınlatılması, terk edilmiş yerlerin denetimi ve benzeri uygulamalar bu bağlamda önem arz etmektedir.

Kentleşme ve suçluluk üzerine yapılan çalışmalar, suç oranlarının özellikle plansız ve nüfus yoğunluğu fazla olan şehirlerde, plânlı ve nüfus yoğunluğu düşük şehirlerden daha yüksek olduğunu göstermektedir (van Dijk ve Zvekić, 1993:371–372).

Çarpık kentleşme ve yapısal problemlerin neden olduğu düzensizliğin bir sonucu da suça davetiye çıkarmasının yanı sıra ‘suç korkusu’ yaratmasıdır. Çünkü fiziksel düzensizlik, bir semt ya da bölgede toplumsal kontrolün olmadığı bir göstergesi olarak algılanabilir. Bu da bölge ve civarında yaşayanlarda bir suç korkusuna yol açar. Kent sakinleri, toplum içinde kendilerini daha az güvende hissetmeye başlarlar ve kendilerini güvene almak için savunmacı ve koruyucu faaliyetlere yönelebilirler.

Kentlere yoğun bir şekilde gerçekleşen göçlerle birlikte, kentte ‘bilinmeyen’ olgusu giderek artmıştır. Bu ‘bilinmeyen olgusu’ ise, insanları korkutarak kamusal alandan çekilmelerine ve özel yaşamın yüceltilmesine neden olmuştur. Nitekim Sennett’in ‘Kamusal İnsanın Çöküşü’ adlı kitabında belirttiği gibi; kentler insanlarla doldukça bu insanlar birbirleriyle işlevsel bağlarını yitirmeye başladılar (Karakurt, 2004:63). “Bu yoğun insan akını ile kentsel yaşam gittikçe renksizleşmekte ve nihayet kamusal alan ortadan kaybolmaktadır” (Sennett, 1996:176; aktaran Karakurt, 2004:63). Böylece kent ve

bölgelerin sosyal dinamiği de kanaatimizce ortadan kalkmaktadır.

Ülkemizde İstanbul'daki Tarlabası semti, Sennett'in bu yorumunu adeta doğrulayan bir örnek gibidir. Tarlabası semti, otuz yıldan fazla bir süredir göç alan bir semt özelliğine sahip olmakla birlikte, bu süreç son yıllarda yavaşlamıştır. Tarlabası, 'yoksulluk', 'göç', 'kente uyum', 'marjinallik' ve 'suç' olarak sayabileceğimiz birbiriyle ilişkili ve karşılıklı etkileşim (*interaction*) içerisinde, bağlamsal ve 'gözlemlenebilir' nitelikte beş türlü sosyal süreç ve dinamiğe sahiptir (Ünlü, 2005). Bu süreç ve dinamikler ise, kuşkusuz sosyo-ekonomik niteliktedirler.

Konumuz itibarıyla bunlardan en önemlisi, doğal olarak 'suç' bağlamıdır. Bu olgu, Tarlabası'nın kimliğinin bir parçası haline gelmiştir. Burada konuşlanmış organize suç çeteleri söz konusu olabiliyor. Suçun, bu bölgede özellikle gece ortaya çıkması, bu bölgede gündüz-gece ayrımını son derece önemli kılmaktadır. Kentleşme teorileri içerisinde yer alan 'karanlık bölge' kuramı, burada sanki pratiğe dönüşmektedir.

Tarlabası'nda binaların yüzde altmışına yakını neredeyse oturulamayacak durumda olup, bu binaların zemin katları ya depo olarak kullanılmakta ya da metruktür. Bu durum, iskân ünitelerini daha çok ikinci ve daha üst katlara tırmandırmıştır. Bu tip kat kullanımlarının yoğun olduğu ve iskân ünitesi az olan cadde ve sokaklarda suç yüksek, diğer sokaklarda az oranda işlenmektedir. Suç, genelde sokakta ve birincil akslarda işlenmekte; ara sokaklarda ise, kısmen mahallelinin sosyal kontrolü söz konusudur. Suç, genelde dışarıdan değil; bölgede işlenmekte ve suç önlenemediği için de organize örtüntüleri gittikçe belirginleşmektedir (Ünlü, 2005).

Tarlabası'nda farklı sosyal çevrelerden gelen, farklı amaçlara sahip çok sayıda insan bulunmaktadır. Bunlar fiziksel dokuyla iç içe bir biçimde, Tarlabası'nın sosyal dinamiklerini oluştururlar. Semtte gündüzleri çok sayıda genç, vakitlerini başıboş bir şekilde amaçsızca harcamaktadırlar. Özellikle mobilya, soğutucu ve vitrin mankeni üretimi gibi işlerle uğraşan semt esnafı ve girişimcisi, zamanını boş yere harcayan genç nesilleri işe almak istememektedirler.

Böylece suç korkusuyla yalıtılmış mekânlar ortaya çıkmakta ve bu durum, aynı zamanda fiziksel nitelikli suç önleme stratejilerine karşı sosyolojik bir eleştiriyi de beraberinde getirmektedir. Zira modernitenin yarattığı yeni kentsel görünüm, birçok bilinmezlerle doludur. Bireyler, bu bilinmeyene karşı korku duydukları için kent merkezlerinden kaçarak, kent dışında yeni mekânlar yaratma arayışına girmişlerdir. Günümüzde

artık kentlerin kurulmasına neden olan dışarıdan gelen yabancı düşmana karşı duyulan korkuların yerini, 'içerideki düşman'a karşı duyulan 'kentsel korkular' almıştır.

Bu tür korkuların yarattığı güvenlik kaygısı sonucunda, fiziksel nitelikli önlemlere yönelme sonuçta olumsuz sosyal etkileri de beraberinde getirebilmektedir. Çünkü böylece kente/kentliliğe ait ortak paylaşımlar ortadan kalkabilmektedir. Bunu Sennett'in aşağıdaki yorumu kanaatimizce çok güzel bir şekilde açıklamaktadır:

Bu tür korku bir bütün olarak, kolektif mülkiyet ve bireysel güvenliğin kolektif teminatı olarak kentin bütünlüğü ve güvenliğinden çok, kentin içinde kişinin kendi yuvasının yalıtılmışlığı ve güvenliğiyle ilgilendir. Bir zamanlar kentin etrafını saran duvarlar çok farklı yönlerde kenti boydan boya içeriden bölmektedir. Kontrol altındaki bölgeler, belli kişilerin girişine izin verilen sıkı koruma altında kamusal mekânlar, kapılarda baştan aşağıya silahlı bekçiler ve elektronik olarak işleyen kapılar, bütün bunlar kentin kapılarının altında pusuya yatmış yabancı ordular ya da yol çeteleri, çapulcular ve büyük oranda bilinmeyen ötekilerden çok istenmeyen hemşeriye karşı alınmış önlemlerdir (Sennett,1996:176).

Ayrıca, Kırık Pencere yaklaşımının da ileri sürdüğü gibi, küçük kavga ve taşkınlıklar, çevreyi kirletme, kamuya açık yerlerde alkollü içki içme ve benzeri türden basit suçlar; adam öldürme, müessir fiil, vandalizm, gasp ve fuhuş gibi daha ciddi suçlara dönüşebilmektedir. Yani basit gibi gözükken bir takım suç ve düzensizlikler önemsenmeyerek ihmal edildiğinde, belli bir noktaya ulaşmakta ve sonuçta semt ya da bölge, diğer suçlu ve sapkınlar için cazibe merkezi haline gelmekte, potansiyel suçluları bir araya getirmekte ve suç açısından risk bölgeleri haline gelmektedir.

O halde, kentsel dönüşüm ve iyileştirme amaçlı proje çalışmalarının, bu dinamikleri hesaba katması gerekir. Bu süreç sadece mimarlık ve fiziksel koruma boyutuyla ele alınmamalı, proje ekiplerinde sosyolog ve hukukçular da çalışmalıdırlar.

Kentsel yaşamda sosyal ve fiziki düzensizlikleri ortadan kaldırarak risk bölgelerinin oluşmasının önlenmesi amacıyla alınabilecek tedbirler arasında özellikle toplu yerleşim alanlarının olduğu cadde ve sokaklarda bölge sakinlerini rahatsız ve tedirgin edici nitelikteki gaysiz gezinme ve bekleme, taşkınlık, sapıcı davranış, uyuşturucu madde satışı ve sokak tacizlerini azaltıcı 'sokak taraması' faaliyetleri yürütmek; hasar görmüş binaların daha hızlı tamir edilmesi ve boş binaların gözetim altında tutulması gibi uygulamalar söz konusu olabilir.

Sonuç

Günümüzde suç olgusu ve suçla etkin mücadele konusu, artık çok boyutlu bir ilgi gerektirmektedir. Bu ilgi alanlarından birisi de, sosyal ve fiziksel boyutlarıyla kentleşme olgusudur. Bir kentin insanlara sunmuş olduğu yaşam alanları ve değişik imkânlar, o kentin kültürel düzeyiyle doğru orantılıdır. Sağlıklı bir kentsel yaşamın olması, suç bakımından 'güvenli' olmasıyla doğrudan orantılıdır. Bunu belirleyen faktörlerden birisi de, suçla elverişlilik anlamında fiziksel ve sosyal dokunun yeniden gözden geçirilmesidir.

İşte 'Kırık Pencereleler' yaklaşımı, eleştirilen bütün eksiklerine rağmen, bu anlamda önemli bir zihinsel model olmuştur. Bu modelin başarısı, kuşkusuz birçok diğer alanda olduğu gibi, kamuoyunda kabul görmesine bağlıdır ve bu da toplum bireylerinin ve özellikle politika belirleyici ve uygulayıcılarının, ortak değerlerle donanımlı olmasıyla mümkündür. Bu değerlerin gelişip yerleşebilmesi ise, toplumsal bilinç ve kültürün değişim süreciyle alakalıdır.

Kentsel yaşamda suçla karşı duyarlılığın ve doğal olarak ortak kültürel değerlerin yerleşmediği ortamlarda, kentsel suçları besleyen olay ve olgular kent sakinleri tarafından fark edilmeyebilir. O halde kırık pencerelelerin tamir edilmesiyle metaforik bir anlam kazanmış olan, suçla davet eden kentsel mekanların ıslahı yoluyla olumlu imajların yaratılmasının suçla mücadeledeki rolünün önemi konusunda toplumun bilinçlendirilmesi için toplum olarak bir şeyler yapmak gerekir.

Kaynakça

- Ackerman, W. V. (1998), "Socioeconomic correlates of increasing crime rates in smaller communities", *Professional Geographer*, 50(3), pp. 372-387.
- Bursik, R. J. and Grasmik, H. G. (1993), *Neighborhoods and Crime: Dimensions of Effective Community Control*, New York: Lexington Books.

- Cahill, Meagan Elizabeth (March 2005), “Geographies of Urban Crime: An Intraurban Study of Crime in Nashville, TN; Portland, OR; and Tucson”, AZ; A Dissertation Submitted to the Faculty of the Department of Geography and Regional Development In Partial Fulfillment of the Requirements For the Degree of Doctor of Philosophy in the Graduate College The University of Arizona, 2004. <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/209263.pdf> (Erişim Tarihi: 04.6.2006)]
- Cohen, L. and Felson, M. (1979), “Social change and crime rate trends: A routine activity approach”, *American Sociological Review*, No: 44, pp. 588–608.
- Corman, Hope & Mocan, H. Naci, “Carrots, Sticks and Broken Windows” (July 2002), NBER Working Paper No. W9061; <http://www.econ.cudenver.edu/home/SeminarPapers/carrotspaper.June13.pdf> (Erişim Tarihi: 03.6.2006)
- Demirbaş, Timur (2005), *Kriminoloji*, 2. Baskı, İstanbul: Seçkin Yayınevi.
- Doğan, İbrahim, “İstanbul’a suç gece konu”, *Aksiyon*, Sayı: 536 - 14.03.2005.
- Eddin, Khaled Taqqi & MacAllair, Dan, “Shattering ‘Broken Windows’: An Analysis of San Francisco’s Alternative Crime Policies, JUSTICE POLICY INSTITUTE, OCTOBER 1999, [<http://www.prisonsucks.com/scans/windows.pdf> (Erişim Tarihi: 10.6.2006)]
- Güneş, Hurşit, (2003), “New York’ta ve İstanbul’da Suç Oranları Nasıl Düştü?” *Milliyet*, 31 Ocak 2003 Cuma; <http://www.milliyet.com.tr/2003/01/31/yazar/gunes.html>
- Hancı, Hamit İ. (1999), “Çocuk Suçluluğuna Yol Açan Sosyal Bir Yara ‘İç Göçler ve Çarpık Kentleşme’, Hekim ve Yaşam, *İzmir Tabip Odası Bülteni*, Mayıs-Haziran 1999, Sayı:6, ss. 24-28.
- Harries, K. D. (1974), *The Geography of Crime and Justice*, New York: McGraw-Hill.
- İçli, Tülin (2004), *Kriminoloji*, Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi.
- İstanbul Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şube Müdürü Şahin Yılmaz’la 29 Aralık 2002 tarihinde Milliyet Gazetesi Pazar İlavesi’nde yapılan söyleşi.

- Karakurt, Elif, "Bilgi Toplumu Sürecinde Yeniden Yapılanan Kentsel Mekamı Okumak", 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 25 – 26 Kasım 2004, Eskişehir, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, <http://iibf.ogu.edu.tr/kongre/bildiriler/02-03.pdf> (Erişim Tarihi: 7.6.2006).
- Kelling, George L. & Coles, Catherine M., (1996), *Fixing Broken Windows: Restoring Order and Reducing Crime in Our Communities*, USA: Martin Kessler Books, The Free Press.
- Kelling, George L. & Coles, Catherine M., (1997), *Fixing Broken Windows: Restoring Order and Reducing Crime in Our Communities*, USA: Touchstone Edition.
- Kelling, George L. & Sousa, William H. Jr. (2001), "Do Police Matter? An Analysis of the Impact of New York City's Police Reforms", Manhattan Institute Center for Civic Innovation Civic Report, No. 22. http://www.manhattan-institute.org/pdf/cr_22.pdf (Erişim Tarihi: 19.5.2006).
- Miethe, T. D. and Meier, R. F. (1994), *Crime and its Social Context*, Albany: State University of New York Press.
- Parenti, C. (1999), *Lockdown America*, New York: Verso.
- Park, R. E.; Burgess, E. W., and McKenzie, R. D. (1925), *The City*, Chicago: University of Chicago Press.
- Reid, Sue Titus (2000), *Crime and Criminology*, Ninth Ed., New York: Mc-Graw-Hill Higher Education.
- Sampson, R. J. and Lauranten, J. L., (1994), "Violent victimization and offending: Individual-situational-, and community-level risk factors" in Reiss, A. J., Roth, J. A., and Miczek, K. A., editors, *Understanding and Preventing Violence*, Vol: 3, Social Influences, pp. 1 – 114, National Academies Press, Washington, D.C.
- Sampson, R. J. and Groves, W. B. (1989), "Community structure and crime: Testing social-disorganization theory", *American Journal of Sociology*, 94 (4):774–802.
- Sampson, R. J. (1997), "The embeddedness of child and adolescent development: A community-level perspective on urban violence", in McCord, J., Editor, *Violence and Childhood in the Inner City*, Cambridge University Press, Cambridge, pp. 31–77.

- Seyhan, K. ve M. B. Eryılmaz, (2004), “Gelişmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulamasında Suç Önleme Stratejileri”, *Liberal Düşünce*, **34**, (Bahar 2004), s. 187–214.
- Sennett, R., (1996), *Kamusal İnsanın Çöküşü*, Çev. S. Durak ve A. Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Shaw, C. R., (1929), *Delinquency Areas*, Chicago: University of Chicago Press.
- Shaw, C. R. and McKay, H. D., (1942), *Juvenile Delinquency and Urban Areas*, Chicago: University of Chicago Press.
- Shaw, C. R. and McKay, H. D., (1969), *Juvenile Delinquency and Urban Areas* (Revised Edition), Chicago: The University of Chicago Press.
- Shelden, Randall G., (2005), “Assessing ‘Broken Windows’: A Brief Critique”, CENTER ON JUVENILE AND CRIMINAL JUSTICE, (Last Modified on March 17, 2005), <http://www.cjcj.org/pdf/broken.pdf> (Erişim Tarihi: 18. 5. 2006).
- Sherman, L., D. Gottfredson, D. MacKenzie, J. Eck, P. Reuter, and S. Bushway, (1997), *Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising*, Washington, DC:U.S. Department of Justice. NCJ 165366 (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2006)
- Stark, R. (1996), “Deviant places: A theory of the ecology of crime”, *Criminology*, **25**, pp. 128–42.
- Ünlü, Alper, “İstanbul'un Görünmez Merkezi Tarlabası'nın Görünenleri”, Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA), XXII. Dünya Mimarlık Kongresi, 05 Temmuz 2005, Mimarist (Kış 2005), <http://www.yapi.com.tr/turkce/koseyazilari.asp?ArticleID=5>
- Van Dijk, Jan J.M. & Zvekcic, Ugljesa, (1993), “Surveying Crime in the Global Village: Assumptions, Experiences and Ultimate Goals (GENERAL REPORT), in: *Understanding Crime: Experiences of Crime and Crime Control*, Rome: UNICRI, p. 365-377; http://www.unicri.it/wwk/publications/books/series/understanding/29_GENERAL_REPORT.pdf) (Erişim Tarihi: 4.6.2006).
- Waller, Irvin & Sansfaçon, Daniel (prepared by), “Investing Wisely in Crime Prevention: International Experiences, (September 2000), NCJ 182412, International Centre for the Prevention of Crime, U.S. Department of Justice Office of Justice Programs.

- Wilcox, P., Land, K. C., and Hunt, S. A. (2003), *Criminal Circumstance: A Dynamic Multicontextual Criminal Opportunity Theory*, New York: Aldine de Gruyter.
- Williams III, Frank P., McShane, Marylin D., (1999), *Criminological Theory*, Third Edition, New Jersey: Prentice Hall.
- Wilson, J. Q. and G. E. Kelling, (1982), "Broken Windows: The Police and Neighborhood Safety", *Atlantic Monthly*, 29, 38 (Mar 1982).

